

۲. در بازار کار، اگر عامل عین مال صاحب کار را از بین ببرد، ضامن است. اگر صاحب کار قدرت کار و منافع عامل را از بین ببرد، ضامن خواهد بود (معروف به قاعده اتلاف).
۳. هرگونه وضعیت حاکم بر بازار کار که اجرای آن برای نیروی کار مشقت فوق العاده داشته باشد، مثل زیاد بودن ساعت کار، نامناسب بودن وضعیت کار و رعایت نکردن مسائل بهداشتی و امنیتی و دستمزد کم، باید لغو شود و در بازاری که افراد متدین هستند، چنین وضعی هرگز تحقق نمی یابد (معروف به قاعده نفی عسر و حرج).
۴. در بازار کار، به جز مشاغل محدودی که برای جامعه ضرر دارند و در شرع حرام شده اند، مسلمان می تواند از میان هزارها نوع شغل، هرکدام را که مایل است برگزیند. وجود آزادی در انتخاب مشاغل باعث شکوفایی خلاقیت و استعدادهای فراوان می شود (معروف به قاعده آزادی و عدم اکراه).

شاخص های کلان شریعت اسلامی درباره منبع درآمد

۱. براساس تعالیم اسلام، خرید و فروش محرّمات (اموری که از نظر شرع و دین حرام است) و مواد مضر و غیر قابل استفاده عقلایی ممنوع است.
۲. رباخواری و غصب حق و مال دیگران ممنوع است.
۳. اجحاف و فریب دادن دیگران در معاملات خلاف است.
۴. کم کاری و کم فروشی و کمک به ستمکاران و اهداف ویرانگر آنان و در خدمت آنان بودن ممنوع است.

۳-۱. قاطعیت

در حوزه کسب و کار و درآمد، پس از تصمیم بر ورود به یک عرصه مالی، با توجه به احراز شرایطی همچون تخصص، مشورت و بررسی جوانب کار، تزلزل و ترس و لرز معنایی ندارد و نیازمند قاطعیت در تصمیم گیری هستیم. در ریسک پذیری در مسائل مالی، ضمن ملاحظه قواعد خاص خود، نیازمند قاطعیت در تصمیم نیز هستیم. ثبات قدم و عزم راسخ پیش نیاز پدیده مهم دیگری نیز هست که جوامع امروزی به شدت بدان نیازمندند و آن خلاقیت و نوآوری است. امروزه ایده های خلاق از مهم ترین پیشران های اقتصادهای پویا و مولد و شکوفا به شمار می روند. روشن است که نوآوری و خلاقیت نیازمند جسارت عبور از روزمرگی و تکرارها و عادت ها و بسته اندیشی هاست.

آنچه مانع از تصمیم‌گیری و قاطعیت می‌شود سستی و تنبلی و عادات بد است. افراد بی‌اراده خود را به پیشامدهای زندگی عادت می‌دهند و خود را موظف به انجام کارهای تکراری می‌دانند. این‌گونه افراد از ظرفیت‌های بزرگ عقل خویش برای بهره‌گیری بهتر از زندگی استفاده نمی‌کنند. ترس نیز از جمله موارد مهمی است که مانع تصمیم‌گیری می‌شود. به جرئت می‌توان گفت ترس، قوی‌ترین انگیزه منفی و بزرگ‌ترین مانع پیشرفت زندگی است. ترس مانع فعالیت، وحشت‌آفرین و سدکننده راه است. ترس طرح‌ها را ویران می‌سازد و رسیدن به هدف را با شکست مواجه می‌کند.^۱

تمرین قاطعیت

۱. قاطعیت مانند هر مهارت دیگر به تمرین و تکرار نیاز دارد. پس بهتر است تصمیماتی ساده را انتخاب کنید که ممکن است نتایج اندک و ساده‌ای نیز به دنبال داشته باشند. آن قدر این تمرین را تکرار کنید تا بتوانید در کمترین زمان ممکن، تصمیم بگیرید.

۲. تأیید منفی: برای نشان دادن قاطعیت بیشتر در زندگی با دیگران باید بتوانیم با انتقاد دیگران روبه‌رو شویم. گاهی ممکن است اشتباهاتی از ما سر بزنند. برای برخورد درست با اشتباهاتی که می‌کنید، باید به روشی تجهیز شوید و بدانید که اشتباه تقصیر نیست. اگر در مواجهه با اشتباه، به شیوه قاطعیت مجهز نباشید، تحت تأثیر احساس تقصیر و اضطراب از ناحیه دیگران، زیر سلطه می‌روید یا حالت تدافعی می‌گیرید و منکر اشتباه خود می‌شوید و به اصطلاح، برای عقب نماندن، شما هم از انتقادکننده انتقاد می‌کنید و در هر حال، حال و روزتان از آنچه هست، بدتر می‌شود.

واکنش درست در برابر اشتباه چیست؟ خیلی ساده است: اشتباه. جز اشتباه، چیز دیگری نیست و باید آن را به همین شکل بپذیرید. نام این روش «تأیید منفی» است. برای مواجهه حساب‌شده با اشتباه، می‌توان از آن استفاده کرد. اگر اشتباهی را مرتکب شدید یا با واکنش منتقدانه‌ای روبه‌رو شدید، خیلی ساده آن را بپذیرید و انتقادکننده را تأیید کنید. مثلاً اگر کسی گفت «خوب پیشرفت نمی‌کنی»، در پاسخ بگویید «بله، حق با شماست، جدیت لازم را به خرج ندادم» (تأیید منفی).^۲

۱. دنیس ویتلی، روان‌شناسی پیروزی، ص ۱۱۷.

۲. نامعلوم، «روی حرف خود بایستید: آشنایی با مهارت‌های ابراز قاطعیت و جرئت‌مندی»، مجله پرسمان، ش ۵۸.

ثروت منبع درآمد است و درآمد خالص (درآمد منهای استهلاک) به دو منظور استفاده می‌شود: بخشی از آن به انباشتن ثروت و پس‌انداز اختصاص می‌یابد و بخش دیگر صرف کسب رفاه یا لذت یا اهداف دیگری مثل کسب منزلت اجتماعی یا جبران خلأهای عاطفی می‌شود. برخی آن قسمت از درآمد را که صرف به دست آوردن لذت می‌گردد «مصرف» نامیده‌اند.^۱

پیشنهاد ارائه شده در نمایش‌نامه آرتور میلر (اول درس) بیانگر یک واقعیت در عصر جدید است و آن هویت‌یابی انسان مدرن با استفاده از رفتارهای اقتصادی‌ای مثل خرید و مصرف است. کسب منزلت اجتماعی، پر کردن خلأهای عاطفی، کسب رفاه، و لذت‌خواهی در زندگی شخصی، از جمله اهدافی هستند که مصرف را در زندگی فردی انسان امروز مهم جلوه می‌دهند. این سطح از اهمیت، بروز رفتارهای افراطی و تجملی در مصرف را به دنبال خواهد داشت.

فضیلت‌های اخلاقی می‌توانند افراط و تجمل‌گرایی در مصرف را مدیریت کنند. سه فضیلت اعتدال، بخشش و اولویت‌بندی در مصرف، ضمن تقویت این نگرش که «مصرف نباید هویت‌بخش باشد، بلکه باید تابع هویت اصیل فرد باشد»، موجب مدیریت الگوی مصرف نیز می‌شوند.

با توجه به دستورها و تعالیم اسلامی درباره چگونگی مصرف، می‌توان نتیجه گرفت که میان مصرف و مصرف‌گرایی در جامعه تفاوت وجود دارد، چون اقتصاددانان معتقدند مصرف عاملی مؤثر در تولید و رشد و توسعه اقتصادی است، اما مصرف‌گرایی باعث هدر رفتن منابع ملی می‌شود.

۲-۱. اعتدال (دوری از مصرف افراطی)

دوری از مصرف افراطی به مسئله‌ای جهانی بدل شده است. نگرش‌های پیامدگرایانه و وظیفه‌گرایانه در اخلاق مصرف، مسئولیت‌های افراد در برابر دیگر موجودات را گوشزد می‌کنند و اصولی پیشگیرانه را در حوزه مصرف مدنظر قرار می‌دهند:

۱. قدیری اصل، کلیات علم اقتصاد، ص ۲۷۴.